

Lituània o la il·lusió de les repúbliques bàltiques

Visat núm. 29

(maig 2020)

por **Carmina Daban**

Sortir. La situació de confinament forçat de les darreres setmanes difumina qualsevol altra necessitat que anteriorment es qualificués d'ineludible i demostra quines són les dues prioritats reals —tot i que sovint són una paradoxa— de la nostra espècie: la seguretat i la llibertat.

Convé remarcar que l'ordre dels conceptes no és aleatori i, de fet, tothom n'és conscient perquè s'ha subjugat la independència personal a la protecció col·lectiva, cosa que en el millor dels casos ha provocat cert malestar per aquest vol i dol intern. Per això és comprensible que les ànsies de fugir d'un present angoixant accentuin el record o el desig de tot allò que abans de la quarantena es feia d'esma —fins i tot amb un toc de mandra— i que ara no es pot fer. Probablement, una de les activitats més anhelades per als qui tinguin el cul inquiet és la de viatjar, fet que s'ha popularitzat (i potser banalitzat) durant les últimes dècades. A part del criteri econòmic, que és el factor principal a l'hora de triar la destinació i la mena de viatge, l'exotisme de l'indret que es visita sembla que és una raó de pes quan s'ha de fer decantar la balança. Les ganes d'escapar-se de la rutina a un preu raonable és el que ha portat molts catalans a descobrir les tres repúbliques bàltiques.

Aquesta trinitat enganyosa s'ha convertit en una arma de doble tall perquè, malgrat tots els objectius que han assolit conjuntament, a la resta del món se'ls té per un *tot* gairebé indivisible que fa difuminar les particularitats de cada país i en mitifica les diferències que podrien resultar més atractives. El grau de desconeixement d'aquests territoris arriba al punt de no saber-los ni localitzar al mapa i acabar preguntant «Lituània és la de dalt, la del mig o la de baix?». Tot i que aquest dubte pot sonar simpàtic, és la punta de l'iceberg que exemplifica tot el que encara s'ignora de cultures que s'engloben dins dels confins d'Europa. De fet, si no fos per les notícies i articles polítics que els últims anys comparen el procés d'independència de Lituània amb l'intent del de Catalunya, l'Estat *de baix* del mar Bàltic hauria tingut una presència gairebé nul·la a la quotidianitat catalana.

M'han calgut dos paràgrafs introductoris per poder admetre que, malauradament, el ventall d'obres de lituans publicats en català és limitat, escàs. En realitat, és tan escàs que només hi ha un sol autor traduït: Kęstutis Kasparavičius. Pot ser que aquest escriptor i il·lustrador s'hagi fet lloc últimament a l'ideari infantil de Catalunya, perquè l'any 2019 se li va encarregar el fulletó del Dia Internacional del Llibre Infantil, però la veritat és que la prolífica creativitat de Kasparavičius s'ha plasmat en més de 60 llibres, traduïts a 26 llengües. La qüestió és que l'any 2006 l'editorial Thule Ediciones va publicar per primer cop en llengua catalana el conte *Coses que passen cada dia*, fet que es valora positivament malgrat que la traducció es fes de l'anglès, no del lituà. Dos anys més tard, el 2008, es va editar *Un quadre desaparegut*, traduït del castellà, encara que desgraciadament aquesta obra ja no és al mercat. Per acabar, el relat *Coses que passen de tant en tant* de Kasparavičius es va publicar el 2009 i es va reeditar el 2016. Les particularitats d'aquest autor —l'ús d'aquarel·les amb una gran varietat de colors sense destacar-ne cap en concret, el realisme que aporta a les il·lustracions i els temes de què tracten les històries— fan encara més sorprenent que els seus contes hagin passat una mica desapercebuts per al públic general tot i haver rebut el II Diploma del Premi Internacional Catalònia d'Il·lustració.

A banda de Kasparavičius, ara es tradueix una obra teatral de Marius Ivaškevičius que retrata, critica i ironitza sobre la societat lituana, i un clàssic del principi de segle xx: Jonas Biliūnas,

escriptor de relats breus i un dels principals exemples del romanticisme lituà, el qual és una aportació interessant al panorama cultural català perquè contribuirà a descobrir un autor i un període històric en què la llengua bàltica va començar a recuperar el prestigi perdut durant els segles anteriors.

També és cert que, encara que no sigui pròpiament literatura lituana, cada any el festival de Temporada Alta convida la companyia teatral d'Oskaras Koršunovas. Els títols i dramaturgs que trien són tan diversos com *Hamlet*, de Shakespeare; *Purificats*, de Sarah Kane; *El casament dels petits burgesos*, de Brecht, o *Diari d'un boig*, de Gogol. Potser Koršunovas podria convertir-se en un bon intermediari entre obres de teatre lituà i el públic català.

Aprofitant aquesta proposta llançada a l'aire, també en voldria fer una altra amb autors contemporanis de novel·la com Kristina Sabaliauskaitė i la seva saga històrica de *Silva Rerum*, Marius Ivaškevičius amb la crítica i controvertida *Žali* o Virginija Kulvinskaitė Cibarauskė amb *Kai aš buvau malalietka*, una narració àcida sobre la transició entre l'adolescència i la joventut. Per acabar, i tornant a la literatura infantil, no podem oblidar un dels llibres amb més èxit dins i fora del panorama lituà: *Laimė yra Lapė*, d'Evelina Daciūtė, al qual l'associació de biblioteques dels Estats Units ha atorgat el Mildred L. Batchelder Award.

Per sort, la situació de la traducció del català al lituà és més esperançadora perquè les obres i els gèneres traduïts són més variats. La primera autora que va arribar al país bàltic va ser Mercè Rodoreda amb *La plaça del diamant* (*Moteris tarp balandžių*) el 2002. Tot i que la recepció de la novel·la va ser modesta, s'ha de reconèixer la feina de Birutė Cipliauskaitė per traslladar aquest clàssic al lituà i per fer de la novel·la de Rodoreda la carta de presentació de la nostra literatura a Lituània. Després d'aquesta introducció, no hi va tornar a haver cap traducció fins al cap de catorze anys, amb la colossal aportació de Valdas Petrauskas i el seu *Jo confesso* (*Prisipažįstu*), de Jaume Cabré. L'èxit d'aquesta obra —i potser l'interès global que va despertar el conflicte polític català— va propiciar la publicació en lituà d'un altre llibre de Cabré, *L'ombra de l'eunuc* (*Eunucho šešėlis*), l'any 2019. Com a contraposició a l'aparent indiferència amb la qual es va rebre la novel·la de Rodoreda, el públic i la crítica lituana van elogiar notablement l'habilitat literària de Cabré i de Petrauskas. De fet, es van escriure diversos articles i, fins i tot, es va dedicar una part d'un programa de ràdio sobre literatura catalana («Literatūros akiračiai») a parlar-ne. A més d'aquest degoteig de clàssics, també s'està traduint *El secret del meu turbant* (*Mano turbano paslaptis*) de Nadia Ghulam i Agnès Rotger, narració autobiogràfica que hauria de publicar-se al principi del 2021 si la situació ho permet.

Com a molts altres països, la voluntat d'alliberament nacional del poble català va provocar que, després del referèndum del 2017, Lituània s'encuriosís per aquella zona del sud d'Europa que reclamava llibertat i que volia emmirallar-se en les tres repúbliques bàltiques. A partir d'aquell moment, l'intercanvi cultural ha augmentat considerablement. El 2018 la revista literària *Literatūra ir menas* va donar a conèixer quatre relats breus de Bel Olid que són quatre històries reals sobre el procés d'independència de Lituània i que, en català, es van publicar dins de l'obra *Vents més salvatges*. Aquell mateix any es va convidar la poeta Mireia Calafell i les traductores Dovilė Kuzminskaitė i Carmina Daban Sunyer al festival de poesia *Poetinis Druskininkų Ruduo*, en què van participar en diversos recitals. Tots els textos dels convidats de l'esdeveniment van aparèixer a l'antologia anual del festival, que es pot consultar a la seva pàgina web. Pocs mesos després, el febrer del 2019, la mateixa institució va organitzar un recital i una entrevista sobre la situació de la literatura catalana amb la poeta Maria Sevilla i les traductores Dovilė Kuzminskaitė i Carmina Daban Sunyer, que es va publicar a la revista *Literatūra ir menas* i a *Šiaurės Atėnai*. A més, a les acaballes del 2019, també es va traduir per primer cop al lituà un poema de Maria-Mercè Marçal, titulat «De parar i desaparar taula» («Padengti ir nurinkti stalą»), que es pot recuperar a la pàgina web de la revista *Literatūra ir menas*.

Igualment, cal esmentar les traduccions de literatura infantil que s'han publicat a Lituània. El primer llibre català que es va poder llegir va ser *El monstre de colors* (*Spalvų monstriukas*), d'Anna Llenas, gràcies a la feina de Jurga Tūrienė l'any 2016. Al cap d'un any, Victoria Díaz va traduir *Un petonet i a dormir!* (*Bučkis prieš miegą*), de Patricia Geis. Finalment, el 2018 es va publicar la traducció de Laura Stašaitytė de dos contes de Jaume Copons: *L'Agus i els monstres. Arriba el Sr. Flat!* i *L'Agus i els monstres. Salvem el Nautilus!* (*Agus ir monstriukai. Atkeliauja ponas butinukas!* i *Agus ir monstriukai. Išgelbėkime restoraną*).

Heus aquí un breu resum d'escassament tres pàgines que mostren les obres principals que han servit per establir un primer vincle, un pont rudimentari entre dues llengües minoritàries i minoritzades. Però no ens enganyem, aquest article aspira a molt més. No només vol ser un inventari de traduccions, sinó que vol ser una reflexió i una declaració d'intencions: hem d'aprofitar la volada que va començar el 2017 per consolidar aquest diàleg entre les cultures lituana i catalana. I que *sortir* no sigui simplement un resultat del desconfinament.